

УДК: 336.7:339.9

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.199.39-44>

Заніздра А.С.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Zanizdra Artur

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8653-2969>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ ДЕРИВАТИВНИМИ КОНТРАКТАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлено тісний зв'язок розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами з процесами глобалізації і, особливо, її негативними наслідками, зокрема подіями глобального рівня, наприклад військовими конфліктами, торговими війнами, які тривають нині. Виявлено, що відкритість і прозорість економічних відносин між ринковими учасниками на глобальному рівні створює напруженість і нестабільність, що призводить до високої цінової волатильності на міжнародних біржах. Відмічено, що основними інструментами у боротьбі з ціновими ризиками являються біржові деривативні контракти на основні види товарних та фінансових активів. Проведені дослідження показали наявність кореляційного зв'язку між економічним зростанням та показниками міжнародної торгівлі на рівні глобальної економіки. Наведено оцінку стану та напрями розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами в умовах глобалізаційного впливу.

Ключові слова: біржова торгівля, деривативні контракти, біржі, глобалізація, ф'ючерси, опціони.

DEVELOPMENT TRENDS OF INTERNATIONAL DERIVATIVES EXCHANGE TRADING IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article highlights the close connection between the development of international exchange trading in derivative contracts and the processes of globalization and especially its negative consequences, in particular global events, such as military conflicts and trade wars, which are currently ongoing. It is noted that globalization, as a world-wide process, cannot be stopped, even if it has negative consequences. Today, globalization covers all spheres of economic activity of market participants at both the microeconomic and macroeconomic levels. It is noted that one of the important and key conditions of globalization is its close connection with the political situation and political sentiments of society around the world. In our opinion, the impact of globalization on public opinion and international derivatives trading directly depends on the political situation and political decisions of countries, which significantly affect the globalization process. The impact of globalization intensified at the end of the last century. It is revealed that the openness and transparency of economic relations between market participants at the global level creates tension and instability, which leads to high price volatility on international exchanges. It is noted that the main tools in the fight against price risks are exchange-traded derivative contracts for the main types of commodity and financial assets. It is noted that the main directions of development of international exchange trading in derivative contracts include: growth in trading volumes in futures and options contracts; increased demand for exchange instruments due to the continuation of the war in Ukraine and other geopolitical changes; creation of favorable conditions for financial security to guarantee the execution of exchange transactions; expansion of the spectrum of exchange brokers duties; growth in the share of financial derivatives trading in the overall structure of international exchange trading; achievement of new record trading indicators on international exchanges; tokenization of exchange trading processes and use of A.I. in the development of innovative exchange strategies for trading in derivative contracts.

Keywords: exchange trading, derivative contracts, exchanges, globalization, futures, options.

JEL classification: F1, F6

Постановка проблеми. Біржова торгівля пройшла тривалий еволюційний шлях і нині представляє собою глобальний електронізований міжнародний ринок деривативних контрактів на товарні й фінансові активи, який залучає одночасно усі категорії ринкових учасників не залежно від їх географії розташування.

У сучасних умовах розвиток міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами має тісний

зв'язок з процесами глобалізації і, особливо, негативними наслідками від подій глобального рівня, наприклад військових конфліктів, торгових війн, тощо. Така ситуація викликає підвищену увагу з боку науковців у визначенні основних тенденцій та факторів впливу на міжнародні біржові ринки деривативних контрактів, які виступають основними центрами ціноутворення та управління ціновими ризиками.

Нестабільність та невизначеність на міжнародних ринках товарів та послуг, а також фінансових інструментів забезпечує посилення конкурентної боротьби між ринковими учасниками і потребує пошуку нових цінових рішень для мінімізації наслідків цінової волатильності. За таких умов актуальності набуває дослідження тенденцій розвитку міжнародної біржової торгівлі та стратегій використання біржових деривативних контрактів у мінімізації цінових ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування і розвитку біржової торгівлі деривативними контрактами на міжнародних товарних і фондових біржах присвячена значна кількість зарубіжних досліджень. Водночас вивченню міжнародного досвіду формування і розвитку міжнародної біржової торгівлі товарними та фінансовими деривативами в Україні присвячено також достатньо наукових праць, зокрема актуальні питання дослідження даної проблематики відображена у публікаціях: А. Діброви, Ю. Дяченко, М. Ільчука, А. Масло, Л. Примостки, Ю. Рубана, О. Рябченко, М. Солодкого [2-3], О. Сохацької, О. Шпикуляка, В. Яворської [2-3] та ін.

Незважаючи на значний науковий внесок у вивчення міжнародної торгівлі деривативними контрактами, недостатньо вивченими залишаються питання стосовно тенденцій та трансформаційних змін даної сфери в умовах глобалізації та посилення нестабільності і конкурентної боротьби.

Мета статті – дослідження основних тенденцій та напрямів розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами в умовах посилення глобалізаційного впливу.

Виклад основних результатів дослідження. Нині розвиток світової економіки значною мірою залежить від так званого процесу глобалізації. Наслідки глобалізації мають життєво важливе значення для усіх учасників біржової та позабіржової торгівлі деривативними контрактами.

Через тісну інтеграцію національних економічних систем учасники організованих ринків залежать від наслідків глобалізації. Відкритість і прозорість економічних відносин між учасниками ринків на глобальному рівні завжди створює напруженість і нестабільність, що призводить до високої волатильності цін. На нашу думку, слід погодитись з більшістю науковців у тому, що процес глобалізації має як позитивні, так і негативні наслідки.

Важливіше те, що глобалізацію не можливо зупинити, навіть якщо вона має і негативні наслідки. Сьогодні глобалізація охоплює всі сфери економічної діяльності учасників ринку як на мікроекономічному, так і на макроекономічному рівнях. Вплив глобалізації посилюється наприкінці минулого століття.

Міжнародна практика показує багато факторів, які підвищують рівень глобалізації. Однак, на нашу думку, стрімкий розвиток інформаційних систем та інтернет-ресурсів, який сприяв переходу до електронних торговельних систем біржовими учасниками,

прискорив процес глобалізації та інтеграції між національними та міжнародними організованими ринками. Глобалізація сприяла підвищенню ролі міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами у прозорому та конкурентному глобальному ціноутворенні на основну сировину, напівфабрикати, а також фінансові інструменти різних видів.

Термін «глобалізація» почали використовувати для характеристики зростаючої взаємодії та взаємозалежності національних економік, соціальних і культурних чинників через розширення транскордонної торгівлі товарами та послугами, технологіями, інвестиційними потоками, людськими ресурсами та інформаційними комунікаціями [1].

Однією з важливих і ключових умов глобалізації є її тісний зв'язок з політичною ситуацією та політичними настроями суспільства у всьому світі. На нашу думку, вплив глобалізації на громадську думку та міжнародну біржову торгівлю безпосередньо залежить від політичної ситуації та політичних рішень країн, які суттєво впливають на процес глобалізації.

Суспільний розвиток, виробничі та торговельні відносини, виробничі технології та логістика розвивались протягом тривалого часу. Однак у результаті промислових революцій, які прискорились з кінця XIX століття, процес інтеграції швидко набрав обертів [2, С. 117].

У широкому розумінні економічна сутність глобалізації має системний характер і забезпечує інтеграцію та уніфікацію суспільних процесів на світовому економічному рівні.

Глобалізація створила умови для інтеграції та зближення національних економік і взаємозалежності через фінансово-кредитні відносини. За цих умов інвестиційний капітал глобалізувався і почав вільно переміщуватись до інструментів більш привабливих на міжнародних організованих ринках деривативних контрактів [3, С. 30].

Глобалізація разом з вільним переміщенням міжнародного інвестиційного капіталу сприяла також появі спільних проблем глобального масштабу.

Сучасна глобалізація часто характеризується тим, що країни здійснюють свою торговельну діяльність у двосторонніх відносинах, тобто країни експортують товари в одну країну та імпортують інші товари з цієї ж країни [4].

Протягом останніх кількох століть глобалізація сприяла сталому економічному зростанню. Останнім часом спостерігається кореляція між економічним зростанням і показниками торгівлі. Іншими словами, країни із зростаючим ВВП також збільшували обсяги торгівлі. У той час, як зростання світової торгівлі у відсотках до ВВП підвищилось з 2014 р. – 58,63 % до 62,5 % у 2022 р. (рис. 1).

Найбільше падіння відбулось у 2023 році через військові конфлікти та скорочення міжнародної торгівлі на 4,57 % [4].

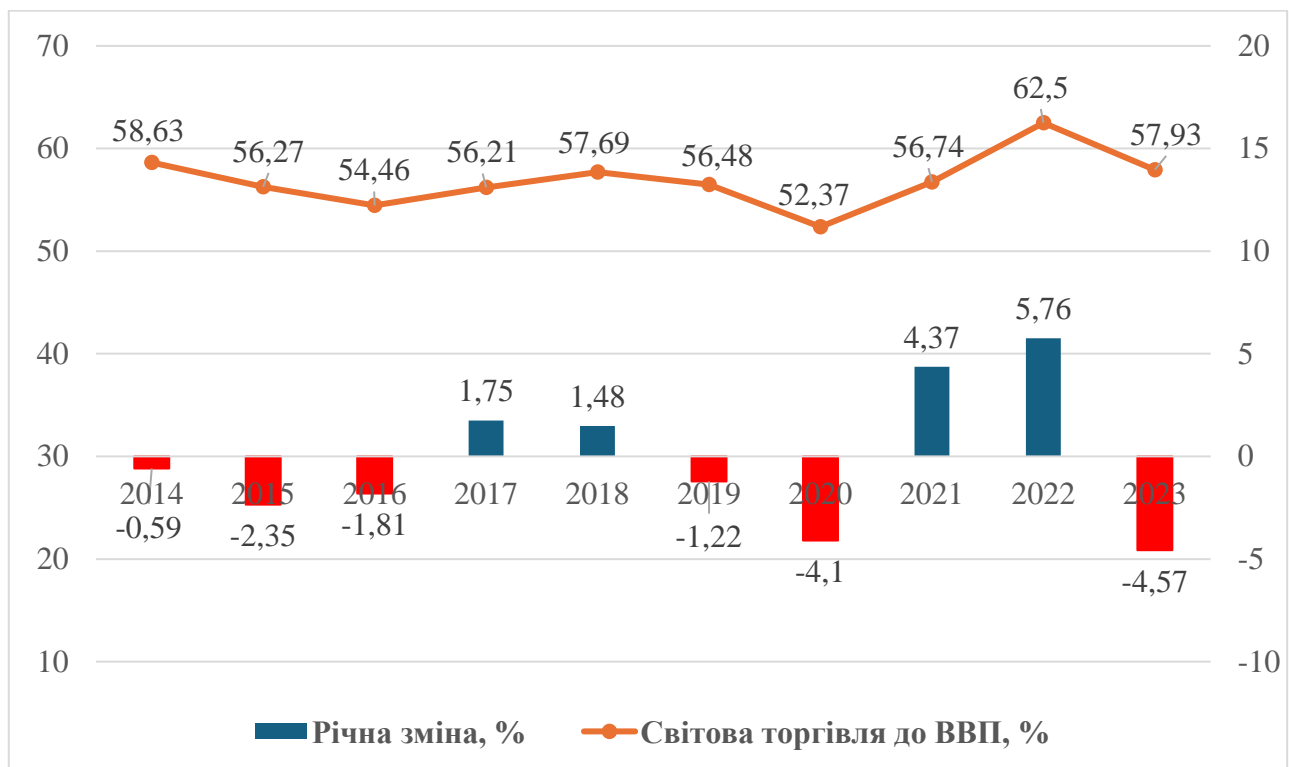

Рис. 1. Динаміка світової торгівлі у відношенні до світового ВВП, %

Джерело: побудовано за даними [5]

В останні роки глобалізація мала значний вплив на економічне зростання та розвиток міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами.

У сучасних умовах інтеграційні процеси на міжнародному рівні відіграють важливу роль у вільному накопиченні капіталу та його переміщенні на організовані товарні ринки та ринки капіталу. Оцінка світового досвіду показує, що міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами на різні види активів у її сучасній електронній формі є дієвим механізмом підтримки та підвищення ефективності функціонування біржової торгівлі деривативними контрактами у майбутньому.

Сьогодні міжнародні біржі – це переважно електронні майданчики, які є достатньо прозорими та відкритими для зменшення впливу волатильності факторів на біржові ціни, прогнозування ринкової кон'юнктури та управління ціновими ризиками. У нинішніх умовах глобальне економічне зростання міжнародної біржової торгівлі призвело до відкритих і конкурентних біржових цін.

Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами – це організована форма торгівлі стандартизованими строковими контрактами на різні види товарних та фінансових активів, які включають ф'ючерсні контракти та опціони на ф'ючерсні контракти.

Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами має на меті нейтралізувати існуючі джерела нестабільності у процесі мінімізації цінових ризиків. У країнах з ринковою економікою учасники біржової торгівлі мають можливість користуватись якісною

аналітичною інформацією для прийняття своєї управлінських рішень при відкритті позицій за деривативними контрактами. У цьому контексті можливості міжнародної торгівлі деривативними контрактами на електронних біржових платформах з роками розширюються, орієнтуючись на широке коло учасників ринку, включаючи роздрібних та інституційних інвесторів.

За останні кілька десятиліть обсяги міжнародної торгівлі деривативними контрактами досягли нових історичних максимумів. Середньоденна кількість укладених угод на міжнародних товарних і фондових біржах сьогодні складає десятки, а інколи і сотні мільярдів контрактів. Розвиток міжнародної біржової торгівлі товарними та фінансовими деривативними контрактами також демонструє кардинальні зміни у різних куточках світу.

Глобалізація прискорила поширення передових біржових технологій на різних континентах. На нашу думку, торгівля деривативними контрактами зазнала динамічних трансформацій через зміну організаційної структури організованих ринків, технологічного та інформаційного забезпечення біржових учасників, а також у розвитку нових інноваційних біржових інструментів.

Основними досягненнями міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами наприкінці минулого століття стали впровадження технології електронної торгівлі та розвиток гарантійного забезпечення клірингових систем. Консолідація між біржами та біржовими платформами створила нові можливості та посилила конкуренцію між міжнародними біржовими

альянсами. Міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами сьогодні є універсальною формою організованої торгівлі різними видами стандартизованих строкових контрактів на товарні та фінансові активи за затвердженими на кожній біржі правилами торгівлі.

У сучасних умовах міжнародні біржі пропонують усім учасникам широкі можливості для управління інвестиційними ризиками. Адже міжнародні інвестори

часто обирають для своїх інвестицій традиційні біржові інструменти, такі як цінні папери а, одночасно, деривативні контракти на товарні та фінансові активи.

Аналіз статистичних даних Асоціації ф'ючерсної індустрії свідчить про те, що за останні дванадцять років спостерігається щорічний приріст торгів на міжнародних біржах. При цьому найвищий показник приросту зафіксований у 2023 році, коли порівняно з попереднім ланцюговий приріст склав 1.64 рази (рис. 2.).

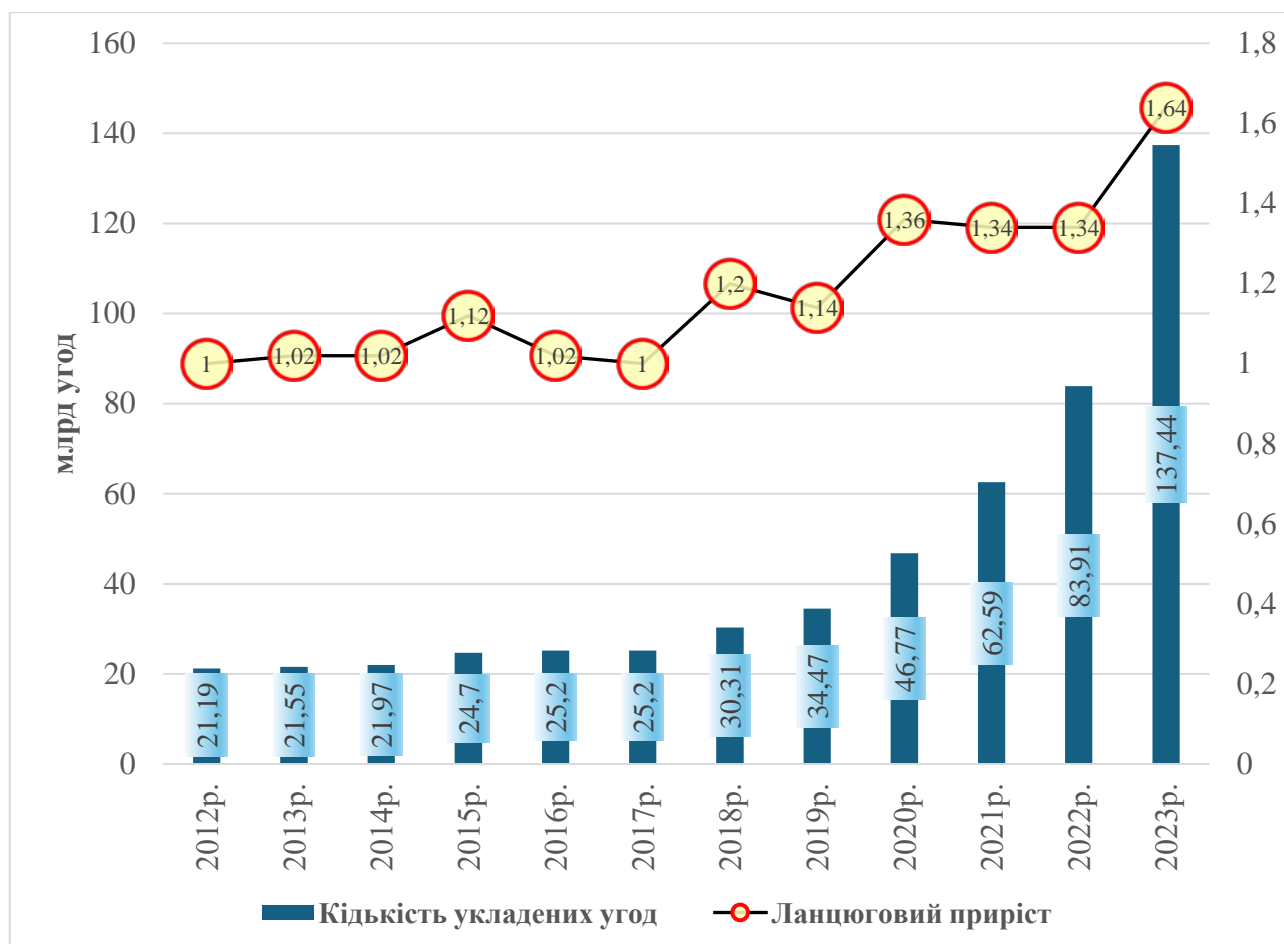

Рис. 2. Кількість укладених угод на міжнародних біржах та ланцюговий приріст, разів
Джерело: побудовано автором на основі [6]

Це свідчить про зростаючу потребу у використанні біржових деривативних контрактів не тільки у якості інструментів хеджування цінних ризиків, а й з метою розміщення інвестиційних ресурсів.

У 2023 році обсяги міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами сягнули рекордного рівня – 137,44 млрд угод, що на 63,8 % вище за попередній рік. Водночас у 2022 році також було зафіксовано зростання на 34 % порівняно з 2021 роком.

Оцінка вище вказаних показників дозволяє стверджувати, що за досліджуваній період середній показник щорічного зростання обсягів міжнародної біржової торгівлі знаходився на рівні 21,9 %.

У контексті міжнародної практики міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами оцінюється на основі розподілу біржової активності за

географічними зонами, а саме [6]: Азійського регіону; Північної Америки; Південної Америки; Європи; інші біржі.

До найбільших десяти світових бірж за обсягами торгівлі у 2023 році відносились: 5 азійських бірж; 2 біржі країн Північної Америки; 2 біржі країн Південної Америки; 1 європейська біржа (рис. 3.) [6].

В останні роки зросла роль азійського біржового ринку у формуванні кількісних показників укладених деривативних контрактів ринковими учасниками, частка яких у 2023 році зросла до 75 % загального світового біржового обігу деривативними контрактами, тоді як частка торгівлі на біржах Північної Америки скоротилась до 13 %.

Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами

сьогодні тісно переплітається з глобальними процесами у різних сферах господарської діяльності суб'єктів ринку.

Проведений аналіз свідчить, що найбільшого

впливу завдали фундаментальні фактори, які пов'язані з геополітичними подіями, а саме продовженням війни в Україні та на Близькому Сході.

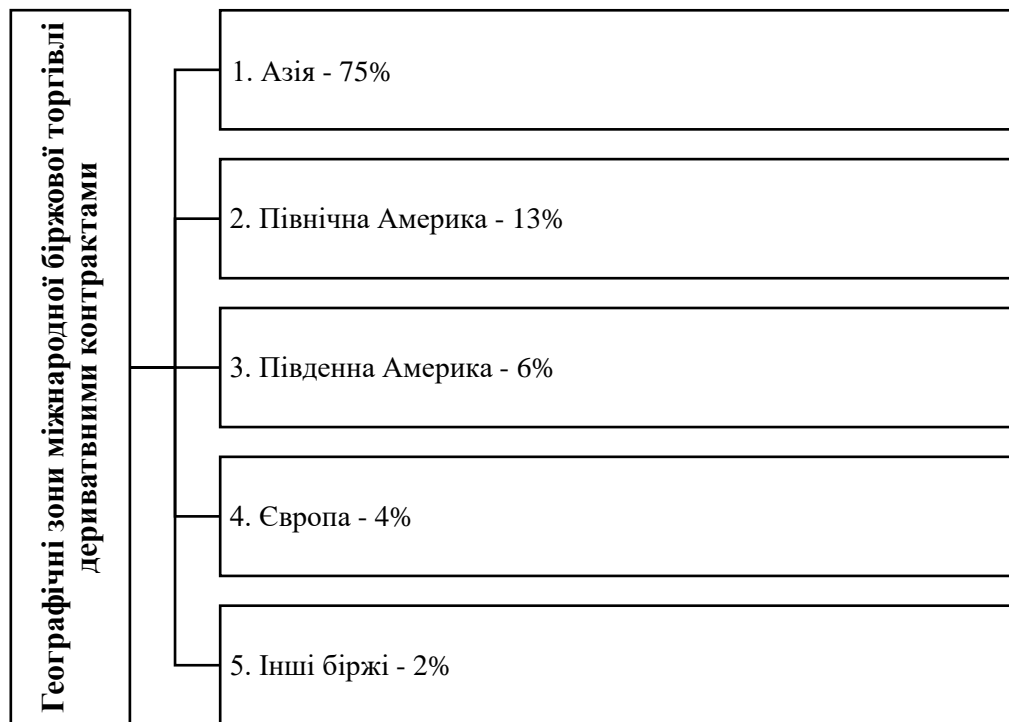

Рис. 3. Структура міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами за географічним зонуванням у 2023 році
Джерело: побудовано на основі [6]

Висновки. Отже, у підсумку можна констатувати, що міжнародна біржова торгівля деривативними контрактами, незважаючи на негативні наслідки глобалізації, представляє собою потужну індустрію ціноутворення та прогнозування цінової кон'юнктури, а також надає можливість долучатись учасникам з різних кутків світу до інвестицій та використання даних інструментів з метою зниження впливу негативних наслідків глобалізації. До основних тенденцій розвитку міжнародної біржової торгівлі деривативними контрактами у сучасних умовах глобалізації слід віднести: зростання обсягів торгівлі ф'ючерсними та опціонними

контрактами; підвищення попиту на біржові інструменти через продовження війни в Україні та інші геополітичні зміни; створення сприятливих умов для фінансового забезпечення гарантування виконання біржових угод; розширення спектру послуг біржових брокерів; зростання частки торгівлі фінансовими деривативами у загальній структурі міжнародної біржової торгівлі; досягнення нових рекордних показників торгівлі на міжнародних біржах; токенизація процесів біржової торгівлі та використання штучного інтелекту у розробці інноваційних біржових стратегій торгівлі деривативними контрактами.

Список використаних джерел:

1. Jason Furman. (2024). Globalization with minimal apologies. URL: <https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/2024/globalization-minimal-apologies>.
2. Солодкий М.О., Яворська В.О. (2015). Біржова торгівля товарними деривативами: світовий досвід та перспективи розвитку: монографія. Київ: ЦП Компринт, 280 с.
3. Солодкий М.О., Яворська В.О. (2019). Міжнародні біржові ринки: навчальний посібник. Київ: ЦП Компринт, 520 с.
4. Ortiz-Ospina, E., Beltekian, D. & Roser, M. (2024). Trade and Globalization. URL: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>.
5. World Development Report 2022 – Overview Figures. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>.
6. Derivatives trading. URL: <https://www.fia.org/fia/etd-tracker>.
7. Statistics. Volume by region. URL: <https://www.fia.org/fia/etd-tracker>.
8. 2024 Year in Review. URL: <https://www.fia.org/fia/2024-year-review>.

References:

1. Jason Furman. (2024). Globalization with minimal apologies. Retrieved from: <https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/2024/globalization-minimal-apologies>. [in English].
2. Solodkyj M.O. & Javorsjka V.O. (2015). Birzhova torghivlja tovarnymy deryvatyvamy: svitovyj dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukrajinі [Commodity derivatives exchange trading: world experience and prospects of development in Ukraine]. Kyiv, 280 p. [in Ukrainian].
3. Solodkyj M.O. & Javorsjka V.O. (2019). Mizhnarodni birzhovi rynky: navchalnyi posibnyk [International exchange markets]. Kyiv, 520 p. [in Ukrainian].
4. Ortiz-Ospina, E., Beltekian, D. & Roser, M. (2024). Trade and Globalization. Retrieved from: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>. [in English].
5. World Development Report 2022 – Overview Figures. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN>. [in English].
6. Derivatives trading. Retrieved from: <https://www.fia.org/fia/etd-tracker>. [in English].
7. Statistics. Volume by region. Retrieved from: <https://www.fia.org/fia/etd-tracker>. [in English].
8. 2024 Year in Review. Retrieved from: <https://www.fia.org/fia/2024-year-review>. [in English].